

AJ ZELÉ ZELÉ, KYSELÉ ZELÉ...!

Pěstování zelí má v našich krajích velmi dlouhou tradici. Zelí hrálo významnou úlohu ve výživě našich předků a zejména zelí kvašené bylo v zimě prakticky každodenním pokrmem. Vedle toho ale též léčivem a zelné listy se v létě využívaly třeba k přípravě placek (viz článek Zemáky a zelé, tentokrát v neznámém spojení, Bio č. 7–8/2010). Podívejme se dnes na "zelnou kulturu", na to, jak bylo zelí souputníkem člověka po celý rok, konkrétně v jižní části Valašska, ve Valašských Kloboucích. Citát z literatury ponecháváme opět v původním nářečí:

„...Bylo pilno pořáď. Jedno sa skludilo, druhé už čekalo, aby sa sklúzalo. Tak aj zelé. Temu sa moselo hovět po celý rok, aby hlávky byly hrubé. A práca s ním hned zvesna začala. Je o něm aj písnička a zelé si ju zaslúží: "Aj, zelé, zelé, kyselé zelé, obrať sa ke mně, líčko červené."

Ved' zelé, to byla prvěj hlavní obživa! Na-vařené bývalo pořáď. Ale dycky nebývalo stéjně ako omastěné. Dyž ešče ušipaně v chlěvci kvičalo, ja, mastilo sa enom va-řajů. Šak zato dyž sa zabilo, a dobře zabi-ło, bývaly potom v zelé takové napučené oškvary, až sa sliny sbíhaly.

Zelé jako léčebný prostředek

Aj sa zelím moc léčivalo. Dyž bolela hlava, dala sa ho hrstečka mezi dvě haděrky a hlava hned jagby ochlázla. Lebo dyž ne-koho bolelo na prsoch, lebo – nedajbože – súchoty chytál, škvařivaly sa ze slanin oškvary a ty sa podlévaly kyselici. Toto dyž nemocný píl, aj z tych súchotin sa do-stál. Aj uši prěj po kyselici dobře drhly. Nájvēc sa zelé vařivalo na úcap a potom na kyselú polěvku – kyselicu. Na úcap sa ho vařivalo hrubý kastról. Dalo sa to do trůby, a gdo mjél chuť, ucapl si na chleba lebo aj do misky a hned' byla duša v péři. Šak sa o hnilem a maškrtném člověkovi ináč nepravilo, než že enom u trůby sedí a zelého ucapuje. A kyselica? Ja, tá býva-la k snídání, k obědu, negdy aj k večeri.

Čištění zelných hlávek k nakládání (detail obrazu z Václaví-kovy knihy Luhačovské Zálesí).

Hlávky zelí byly velké jako ohrabečnica – to je velké síto na čištění obilí.

A v ní také, byl-li dobrý rok, plovaly ty na-pučené oškvary.

Saďení zelé na policejní rozkaz!

Jak sa na vesno slnečko ukázalo a bylo trochu teplěj, schystala hospodyň no-šáčky. Do jedné dala popela, do druhéj vymětla kumíky. Seménko zelové už mje-la vytrítě, šak na poli mjela strašáky, aby ptáci nezezobali, a tož ho mjela dost. Po-tem už enom čekala, až policajt půjde obců, bude bubnovat a vykřikovat: „Přísa-dy sadit, přísady sadit!“ Přisadnicka byly v Klobúčích daleko, za Mla-dým hájem. Byly obecní a ze štyr stran dobře bōřím chrá-něné. Rodilo sa tam dobře.

Lecigdy přísady divočáci rozryli, nále tych čím dál vě-cěj ubývalo.

Růče policajt vybubnovál, otvíraly sa vrátka u dvorkú a hospodyně vychodily s nošáčkami na zádoch. To byla procesija. Mladé, sta-ré, slobodné, vdané – a tyte aj s děcky. Ty sa na to nájvēc těšivaly, lebo v tú stra-nu v roce málogdy přišly. A potom, vyprávjalo sa o tych divokych prasatoch a ony sa rády strašily.

Každá hospodyně měla svou hřádku

Na Přisadniskoch dostala každá hospo-dyň svoju hřádku. Tú pohnójlila, pokopala, zasela, chvójím přikryla a podla svého poznačila. Potem sa chodila každú nedě-lu dívat, je-li tam třeba neco přesadit, pře-plet, popravít. Gdyž v máji přepřchalo, přisada růstla přepěkně. Hōřší bylo, uderily-i sucha. To moseli nosit vodu až z říky v nošáčkách. Je to daleko a do hrubého

kopčiska. Bylo to utržrdlo, ale iněj pomo-ci nebylo.

Dyž byly přísady vyrostené tak, že sa mohly na zelnicu přesadit (to bývalo tak začátkem června, květnové rádo hnilo, tož sa v máji nesadilo), nadělaly sa na zelnici dolce a do nich sa přísadě dobře ustlalo. Jako – pohnójlilo. Potem sa zas čekalo, až policajt začne bubnovat: „Pří-sady trháť, přísady trháť!“ Bubnovál dycky po bůrce, lebo zem byla měkká a dobře sa dělalo. Spěš ani neskořěj nesmjél nigdo ít trhat, pěkně všeci orazí, lebo by sa roby bývaly škřénily, že jedna druhéj přísadu vytrhala. A včil také pilno utěkaly přísadu vytrhávat. Bývalo tam aj moc lidí z dědin a ptaly hospodyně, aby im daly přísady. Nakonec ostala na rádkoch enom tá pořadná, policajt zakřičál „Hōří!“ – a už ty, co nemjely posaděné, ale aj robky ze Slovák, honem trhaly pro sebe. Chmátaly to a negdy si přitom aj nadávaly.

Kačeny sa postaraly o húsanky a hlávky byly jak ohrabečnice

Jak bylo zelé na zelnici posaděné, tož sa okopalo, potem ohmúlo a býl s ním pokoj až do húsenek. Ty mu dávaly do hábů, ty ho umjely řútit. Byla s něma lehká porada. Vyhnaly sa kačeny na zelnicu, ty húsanky obraly, že tam jednéj neostalo. ➔